

“TÜRKİYƏNİN ZƏLZƏLƏ AĞRILARI”

TÜRKÜN OCAĞI

Hər bir sənət əsəri mənəvi xəzinənin inciləridir. İnsan ruhunu təbii-təsirli və düşündürücü yaşantıların sözlə verilən görüntüləri mənəvi zənginlikləri yarıdan mənəvidir. «Kredo» qəzetində (10 mart 2023-cü il) çap olunmuş «Türkiyənin zəlzələ ağrıları» dastanı istedadlı şair, publisist, ədəbiyyatşünas Əli Rza Xələflinin məsnəvi ilə yazılmış bir çağırış-monoloq təsiri ilə türkçülüymüzün birliliyinə - diriliyinə güzgü tutan sənət əsəridir.

Şair bu əsərində neçə-neçə poetik aforizm yaratmağı, dilimizin incəliyinin və mənəvi tutumunun genişləndiyinin əyani təsdiqidir. Həyatda təəssüflənməli və təəccüblənməli hallar çoxdur. Milyardlarla insanların danışdığı bu səlil, rəvan, lətif dilin dünya dilləri sırasında dayanmaması zamanın ədalətsizliyidir.

Şəni bilməyən kimsə özündən xəbərsizdir,
Özündən xəbərsizə dan üzü səhərsizdir...

Bu, dastanın ikinci beytidir. Təkcə ikinci misranın poetik ponoramını təhlil etmək üçün bir kitab bağlamaq olar.

Müasir Türkiyənin - Türkiyəmizin başqanı Təyyub Ərdəğana kitabən ünvanlanmış, bu rəhbərin türk dilli xalqların coğrafiyasında hansı nüfuza malik olduğunun görüntüsüdür:

Qətiyyətin yol açır Türkün Tanrı dağına,
İradən işıq saçır Turanın bayrağına...

Atatürkdən - Türkiyənin bu günkü varlığını yaşadan böyük bənzərsiz şəxsiyyətin ruhuna hər zaman duaçıyıq. Yetmiş ümumi türk birliliyinin ilk siyasi-mənəvi bünövrəsinin yaradıcısı Türkiyəmizin böyük insanı Təyyub Ərdəğandır!

Bu əsər ruhu - yazı manerası ilə bir ponoram tipik poetik çələngdir. Həcmcə elə də böyük olmayan bu əsər - dastan öz mənəvi gücü, poetik siqlətiylə böyük məramlara güzgü tutur.

Böyük Türk dünyasının xəritəsində o taylı, bu taylı Azərbaycanımızın Xoy şəhərində də zəlzələ oldu. İran Azərbaycanının Şərqi-Qərbi-Türkiyəmizə olan qapısı qədim Xoy şəhərimiz, torpağımızın bir incisi olduğu bir faktır. Amma bir Araz çayını keçməklə qan qardaşlarımıza ağır zamanında - ölüm-qalım zamanında İranın yaramaz qeyri-insani-bəşəri siyasəti bizi çıxılmaz vəziyyətdə, ağrılar-acılar içində qoyur ki, bu ağrıya şair dostumuz ağı deyir:

Dağılmış Xoy şəhərim sinəmdə yara-yara,
Kök atır yağların niyyəti qara-qara.

Bir zaman Gəncədə olan böyük fəlakətin, zəlzələnin nəticəsində dağların parçalanmasından yaranan Göy Gölü Nizaminin yazdığına istinad edir:

Zamanında Nizami görün nədən danışib,
Səmaları titrədən zəlzələdən danışib.

Zaman-zaman Şamaxıda, Təbrizdə də böyük dağıntılar törətməmiş fəlakətli zəlzələlərin qaçılmaz olduğunu verən şair, bu olacağın - hadisənin sonrakı nəticəsinin çox vaxt böyük hadisələrə də səbəb olduğunu vurğulayır və ümumi dərdimizlə bir yerdə olduğumuz kimi gələcəyə də bu gündən böyük lider - başqan olan Təyyub Ərdəğanımızın qurduğu qüdrətli Türkiyə ilə getdiyimizi verməyi təbii səslənir:

Biz sənənlə gedirik, ulu Turan dağına,
Sonuncu dənizəcən Türkü soran dağına.

Bu iki misra bizim təbiət dərdimizin könül ağrılarıdır. Dastanda Təyyub Ərdəğanımıza kitabən, mənən üz tutulanda başqanın, rəhbərin, liderin deyil - sultanım deyən olunan müraciətlər Təyyub Ərdəğanımızın siyasi lider kimi əzəmətini, qüdrətini və ucalığını göstərir.

Türkiyənin - Ulu Türkümüzün yetirdiyi böyük tarixi şəxsiyyətləri xatırlamaqla Təyyub Ərdəğanımızı da həm böyük oğulların siyahısına yazır, ardıcılı kimi göstərir. Türkün tarixində Alp Ər Tonqa, Bilgə Xaqan kimi yenilməz bəhəddarlarımızın bu günkü sultanı sevimli Ərdəğanımızın olduğunu poetik bir dillə rəvan, səlil, axıcı verilməsi də poetik ustalığın, şair yaddaşının ulularımıza ehtiramı kimi səslənir.

Türkiyədə zamanın ən ağır nəticəli zəlzələsindən danışan sənətkar yazır:

Azərbaycan bu dərdin ocağında közlənir,
Türkiyənin yangısı varlığında sözlənir.

Sənətkarın varlığında sözlənən düşüncələr, fikirlər və insani duyğular yangılı yaşantıların bədii ifadəsi kimi çox təsirliyyətlə insanı kövrəldir, silkələyir. Bütün bu ağırlıq misralarda belə gələcəyə böyük inam, Türkiyənin bu təbii fəlakətin qarşısında əyilməyəcəyini bədii, inandırıcı boyalarla verməyi gələcəyə ümidlə, inamla baxmağın ifadəsidir.

Sənənlə bir gedirik tarixin sabahına,
Sənənlə bir yanırıq Türkiyənin ahına.
Dərdi birgə yaşamaqla, tarixin sabahına birgə getməyimiz də tarixi həqiqət kimi, şair məramı tək səslənir.

Daha sonra Atatürkmüzün yolunu uğurla davam etdirməsi göz önünə gətirilir:

Atatürksən sevgində... ucasan Tanrı boyu,
Ulu Öndər əzmində İlahın Vətən soyu...

Dünən Atağürk vardı - Türkiyəmizin xilaskarı kimi yaddaşlarda - ürəklərdə sevgi heykəlinə dönübdü. Yaxın keçmişdə Heydər Əliyev vardı - Azərbaycanımızın xilaskarı kimi ümumxalq məhəbbəti qazanaraq, ürəklərə köçüb.

Bu gün iki böyük türk övladının, iki böyük şəxsiyyətinin biri Türkiyənin başqanı Ərdəğandır!

Bu gün Azərbaycanın Prezidenti İlham Əliyev ölkəmizin fəhə bir oğlu kimi, Ali Baş Komandan kimi xalqımızın sevgisini qazanıb...

Və bu yerdə müəllifin Təyyub Ərdəğanın kimliyi - poetik dillə göstərən daha bir beyitini verək:

Türkün qədim yolundan, əski çağından gəldin,
Sanarsan Göy üzündən - Tanrı dağından gəldin.

Göy insanları, Allahın da sevimlisi olurlar. Bu mənada İlahinin Türk rəhbər kimi Təyyub Ərdəğanı göndərməsi, onun seçilmişlərdən olmasının əlamətidir. Belə insanlara isə övliyə deyirlər!

Xalqımızın sevimli övladı Təyyub Ərdəğanın Şuşaya gəlməsini fəxrə, qürurla verən müəllifin səmimiyyətlə dediyi-yazdığı bir beytə baxaq:

Sultanım, Şuşa sənə qucaq açdı, sevilndi,
Qarabağda hər ürək sənə doğma evindi...

Qarabağda hər ev evindi, deyil, «hər ürək doğma evindi» misrası Türk dünyasının böyük oğluna olan məhəbbət miqyasını böyüklüyünü ustalıqla verən müəllifə də təşəkkür dolu minnətdarlıq düşür.

Sarsıntılı, ağır nəticəli bu faciənin tək Türkiyə üçün deyil, Azərbaycan Türkünə də böyük ağrılar yaşatdığına lövhəsi kimi iki misraya baxaq:

Sənənlə bir gedirik tarixin sabahına,
Sənənlə bir yanırıq Türkiyənin ahına...

Azərbaycanın qardaş Türkiyə başqanına böyük siyasətçi, Türk dünyasının qüdrətli övladına poetik qiymət verən şair qürurundan doğulan bir beytə baxaq:

Sultanım, Ərdəğansən, yerində, ərkanında,
Seçimlərin tacısan istəklər məkanında.

Azərbaycanın da sevimli övladı sayılan Ərdəğanın Ulu Öndər Heydər Əliyevlə qardaşlığı iki misrayla - beytlə dolğun verilir:

Quruluş Osman qazi... Diriliş Ərtoğrulsən,
Ulu Öndər yoluna doğma qardaş oğlusan...

İstedadlı qələm dostumuz Əli Rza Xələfli «Türkiyənin zəlzələ ağrıları» dastanı ağrılarla, ürək yanğısında qələmə alınıb. Amma bu böyük kədərin içində, gələcəyə daha böyük ümid, inam görünür. Belə yanaşmanın bir adı poetik təlqin, inandırmaq insafılıqdır.

Dastanın sonluğu, sondan əvvəlki beytdə yenə də, xalqımızın dili bir, qanı bir, dini bir böyük sərkərdəsinə üz tutulur və sonda Türkün çırağının əbədi yanaraq, istəməyənlərə göz dağı olacağını inamla deyir:

Sultanım, əyilmə sən, əyilməz Tanrı dağı,
Yağılara göz dağı - sönməz Türkün çırağı...

...İlkin yaradılışdan bu günə kimi Türkün yan gur ocağı, nur şöləli çırağı, nə qədər dünya var, kainat var, insan nəsli - bəşəriyyət var, bir o qədər zamanda - müddətdə yanacağına inamlıyıq...

Adil ABDULLAYEV,
Əməkdar Mədəniyyət işçisi
Prezident mükafatçısı.

Sərvaz HÜSEYNOĞLU, şair-publisist

Mən Əli Rza Xələflinin «Türkiyənin zəlzələ ağrıları» dastan-poemasını oxuyanda bir daha sözün, sənətin insanın varlığına necə sarsıdıcı təsir göstərə biləcəyini hiss etdim. Ancaq bu barədə bir qədər sonra...

Lissabon zəlzələsi baş verən günün ertəsi məşhur şair Afanasi Fet özünün sevgi şeirlərini çap etdirmişdi. Bu münasibətlə 2 gün sonra qəzetlər yazırdı: «Dünən Fet öldü! Xalq öz şairini dəfn etdi». Yəni soydaşlarımızın başına gələn faciəni görməzdən gəlib, özünün şəxsi iztirablarını qələmə alan şair artıq xalq, millət üçün «ölür». Maraqdan düşür. Xalqın, millətin ağır günündə onun yanında olmayan şair o xalqdan deyil. Yaşamır və yaşadılır.

Qələm dostum Əli Rza Xələflinin qardaş ölkədə baş verən zəlzələnin doğurduğu ağrılardan, millət kədərindən, xalq acısından qaynaqlanan «Türkiyənin zəlzələ ağrıları» adlı yarıqəm-yarıqür dastan-poeması, oxuduğum zaman nədənsə yadıma ilk olaraq bu məlum olay düşdü. O şükranlığı yaşadım ki, milli düşüncəmizin ərdeqliyindən gələn Əli Rza Xələfli bir söz adamı olaraq millətinin yanındadı. Onun acılarını öz şəxsi faciəsi, kədəri bilir. İnamlı ki, qardaş Türkiyə öz qalib ruhuna yenə də sadıq qalacaq. Doğudan Batıya böyük bir məmləkətin özülünü atan Türk əzmkarlığı tezliklə Malatya, Xatay, Kahramanmaraş, Qaziantep boyunca bütün dağıntıları tezliklə aradan qaldıracaq, daha möhtəşəm, daha firavan quruculuq işləri gerçəkləşdirəcək.

Sultanım, gəldi gedər qovğalar səndən ötər,
Turandan ümmanlarca sevdalar sənə yetər...

Malatya, Xatay bütün... oyanar boy göstərər,
Qalxar Kahramanmaraş, təzədən soy göstərər

Dirilər Qaziantep, igid qazilər yurdu,
Doğudan Batıya ulayar Türkün qurdu...
Əli Rza Xələfli bir söz adamı kimi qardaş ölkənin başqısı R.T.Ərdəğana, onun siyasi iradəsinə dərin sayğı və ehtiram duyğusunu da elə bu böyük inam, əbədi ehtiram kontekstində ifadə edir:
Qətiyyətin yol açır Türkün Tanrı dağına,
İradən işıq saçır Turanın bayrağına.

Sultanım, gəldi-gedər qovğalar Səndən ötər,
Tanrıdan ümmanlarca sevdalar sənə yetər.

...Sultanım, könüllərə sevgi yolu çəkirsən,
Turanın varlığına qürur, qeyrət əkirsən.
Ə.R.Xələfli qardaş ölkə başqısının ruhumuzun beşiyi, ümumtürk düşüncəsinin paytaxtı Turana yol açan ideya və çabaları ilə həmrəyliyinə dərin sayğılarla ifadə edir, bu görkəmli şəxsiyyətin Alp Ər Tonqa ruhuna qəlbindən nur saçması reallığının qürurunu yaşayır.

Müəllif dastan-poema boyunca tarixi gələnlərə ağıl və hissini araçılıqla nüfuz edir, örnəklərə əl apararır. Təbii fəlakətin qardaş ölkəyə yaşatdığı kədəri öz kədəri, acısı kimi təsvir edir. Eyni zamanda bu faciə önündə milli həmrəyliyin, birliliyin təsəllisinə tapınır:

Sultanım, tək qoyunur Səni kədər əlində,
Ağrı çəkir canınız qəza-qədər əlində.

Ümidlərdə güllənən qardaşlığın yolu var,
İnamlara açılan türkün sevgi qolu var...

...Azərbaycan bu dərdin ocağında közlənir,
Türkiyənin yangısı varlığında sözlənir.
Ümumilikdə «Türkiyənin zəlzələ ağrıları» dastan-poema qardaş ölkənin Tarix (və Tariximiz) səhnəsindəki tarixi yeri, qarşılıqlı sevgi və vəfadarlıq bağlarımız, soydaşlığımız, böyük iman və inamımız haqqında şeirin, sözün dililə ifadəsidir. Sevgi məktubu kimi qələmə alınıb. O qədər ilahi duyğularla sətirlənib ki, özü-özünü daha mükəmməl şəkildə ifadə edir. Bu səbəbdən də artıq şərhə, izaha, təqdimata belə lüzum qalmır. Bizə yalnız heyranlıq və minnətdarlıq duyğularıyla oxumaq qalır.